

Cesta do Talianska

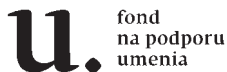
Johann Wolfgang Goethe

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Text by Johann Wolfgang Goethe
Translation © 2017 by Iva Vranská Rojková
Slovak Edition © 2017 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
<http://www.vsss.sk>
e-mail: vsss@stonline.sk

Realizované s pomocou dotácie Fondu na podporu umenia

a štipendia Literárneho fondu

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Johann Wolfgang Goethe: Cesta do Talianska
zápisky z autorovho putovania po Taliansku v rokoch 1786 – 1787,
publikované v roku 1816 – 1817
Z nemeckého originálu Johann Wolfgang von Goethe: Italienische Reise
preložila Iva Vranská Rojková
Zodpovedná redaktorka: Katarína Kusá
Obálku s použitím obrazu od Giovanniho Antonia Canala (Canaletta)
navrhla a grafickú úpravu spracovala Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-991-6

CESTA DO TALIANSKA

Johann Wolfgang Goethe

Cesta do Talianska

Preložila Iva Vranská Rojková

Z KARLOVÝCH VAROV AŽ PO BRENNER

3. september 1786

Z Karlových Varov som sa vykradol ráno o tretej, inak by ma preč nepustili. Spoločnosť, ktorá si dvadsiateho ôsmeho augusta zmyslela sláviť moje narodeniny vo veľmi družnom duchu, si týmto uzurpovala právo držať ma v zajatí. Už len preto nebolo viac čo otáľať. Samučičký, len s cestovným vakom a kožušínovým plecniakom, som sa vrhol do poštového dostavníka a o pol ôsmej dorazil do Zwoty za krásneho tichého hmlistého rána. Najvyššie oblaky pásovité a vlnisté, spodné ťažké. Pokladal som ich za dobré znamenie. Dúfal som, že po takom hroznom lete si užijem príjemnú jeseň. O dvanástej v Chebe slnko horúco žiarilo; a vtom som si spomenul, že toto mesto leží na rovnakej rovnobežke ako moje rodisko, a tešil som sa, že opäť raz obedujem za jasného neba na päťdesiatej rovnobežke.

V Bavorsku človek ihneď narazí na kláštor Waldsassen – skvostné majetky duchovných pánov, ktorí kedysi bývalí predvídajú ako iní ľudia. Leží v tanieri – aby sa rovno nepovedalo v panve – nížiny, v peknej trávinatej doline, dookola obklopený úrodnými, mierne stúpajúcimi návršíami. Majetky tohto kláštora sa rozkladajú v širokom vidieckom okolí. Pôdu tvorí zvetraná ílovitá bridlica. Kremeň, ktorý sa nachádza v tomto druhu horniny, je nerozpustný ani nezvetráva, pôdu skypruje a veľmi zúrodňuje. Až po Tirschenreuth krajina ešte stúpa. Voda vám tečie v ústrety, do rieky Ohře a k Vltave. Od Tirschenreuthu terén klesá smerom na juh a vody stekajú do Dunaja. Vždy veľmi rýchlo pochopím každú krajinu, keď i pri najmenšom potôčiku skúmam, kam steká, do ktorého povodia patrí. Takto človek dokáže sám nájsť súvislosť hôr a údolí v krajoch, o ktorých nemôže mať celkový prehľad. Od istého miesta sa začína výborná cesta zo žulového kremeňa. Dokonalejšiu si ani nemožno predstaviť; pretože tu zvetraná žula pozostáva z kremeňa a ílovitej zeminy, takže súčasne vytvára pevný podklad a účinné spojivo, aby sa vytvorila cesta hladká ako mlatovisko. Kraj, cez ktorý vedie, však vyzerá o to horšie: všade rovnaký žulový kremeň, rovinatý,

močaristý, a o to viac túžite dôjsť na krajšiu cestu. Keďže terén súčasne aj klesá, človek sa stadiaľto vzdáva neuveriteľnou rýchlosťou, ktorá sa výrazne líši od slimačieho tempa, akým sme sa vliekli v Čechách. Informačný lístok vymenováva rôzne zastávky. Stačí však uviesť, že na nasledujúce ráno o desiatej som už bol v Rezne¹, a teda som týchto dvadsaťštyri a pol míle absolvoval za tridsaťjeden hodín.

Keď sa rozodnievalo, nachádzal som sa práve medzi Schwanendorfum a Regenstaufom, a tam som si všimol, že kvalita ornej pôdy sa zlepšila. Už to neboli zvetraliny hornín, ale naplavená, zmiešaná zemina. V prastarých časoch pôsobil odliv a príliv z dunajskej nížiny hore povodím vo všetkých tých dolinách, ktoré v súčasnosti vlievajú svoje vody do Dunaja, a preto vznikli tunajšie prirodzené poldre, o ktoré sa opiera poľnohospodárstvo. Táto poznámka platí pre susediace oblasti všetkých väčších a menších riek a s touto vodiacou niťou si môže pozorovateľ rýchlo urobiť záver o každej pôde vhodnej na kultiváciu.

Rezno má celkom peknú polohu. Taký kraj si musel privábiť mesto. Aj duchovní páni postupovali uvážlivo. Patria im všetky polia okolo mesta, v meste stojí kostol na kostole a kláštor na kláštore. Dunaj mi pripomína starý Mohan. Pri Frankfurte rieka a mosty vyzerajú lepšie, tu sa však vskutku pôvabne vyníma protifašlé mestečko Stadt am Hof. Hneď som sa zastavil v jezuitskom kolégiu, kde sa konal každoročný žiacky divadelný festival, pozrel som si koniec jednej opery a začiatok drámy. Nehrali horšie než mladý amatérsky súbor a boli dosť pekne, takmer nádherne odetí. Aj toto verejné predstavenie ma znovu presvedčilo o dôvtipe jezuitov. Nevynechali nič, čo by mohlo na ľudí nejako zapôsobiť, a dokázali to podať s láskou a pozornosťou. Nefiguruje tu len dôvtip v jeho abstraktnej predstave, je tu prítomná aj radosť z vecí, spolucítanie a sebauspokojenie ako vykluté zo životných obyčají. Tak ako má toto veľké duchovné spoločenstvo medzi sebou výrobcov organov, rezbárov a pozlacočov, tak sú zrejme aj niektorí, ktorí si s poznatkami a inklináciou osvojili divadlo, a tak ako sa ich kostoly vy-

¹ Pre Rezno sa v súčasnosti používa aj nepreložený nemecký názov Regensburg. – Pozn. prekl.

značujú prítlačlivou nádherou, tak sa tu rozvážni muži zmocňujú svet-skej zmyslovosti cez divadlo v hraniciach slušnosti.

Dnes píšem na štyridsiatej deviatej rovnobežke. Dobrý štart. Ráno bolo chladné a žalujú sa tu aj na vlhkosť a chlad leta; ale nastal krásny mierny deň. Vlahý vzduch, ktorý so sebou prináša veľká rieka, je čosi celkom svojské. Ovocie – žiadna sláva. Dobrú hrušku som síce jedol, ale bažím po hrozne a figách.

Moje pozorovania ovplyvňuje pôsobenie jezuitov a jezuitský charakter. Kostoly, veže, budovy majú vo svojej osnove čosi veľkolepé a dokonalé, čo všetkých ľudí nevdojak zaplavuje bázňou. Zlato, striebro, brúsené kamene používané ako dekorácia musia toľkým prepychom a bohatstvom oslepovať žobrákov všetkých stavov. Tu a tam nechýba ani čosi nevkusné, čím sa ľudstvo privádza k zmiereniu a skromnosti. V tomto je celkovo génius katolíckej vonkajšej výpovede bohoslužby; ešte nikdy som to však nevidel realizované s toľkým rozumom, šikovnosťou a dôslednosťou ako u jezuitov. Všetko spočíva v tom, že na rozdiel od duchovných iných rádov nepokračujú v starej otupenej zbožnosti, ale ju v súlade s duchom doby znovu ozdobili prepychom a nádherou.

Obrába a spracováva sa tu zvláštny kameň, podľa listín istý druh horniny spodného permu, ktorý sa však musí považovať za starší, za porfýrovitý. Je zmiešaný s kremeňom, pórovitý a nachádzajú sa v ňom veľké flaky jaspisu, v ktorých sa ukazujú zase malé okrúhle flaky brekcií. Našiel som jeden veľmi inštruktážny a vkusný kúsok, ale kameň bol príliš masívny, a ja som prisahal, že na tejto ceste nebudem vláčiť kamene.

Mníchov 6. september

Piateho septembra o pol jednej napoludnie som odcestoval z Rezna. Pri Abachu až po riekú Sálu je pekné okolie, kde sa Dunaj láme na vápencovej skale. Je to rovnaký vápenec ako pri mestečku Osteroda am Harz, kompaktný, ale celkovo pórovitý. O šiestej ráno som bol v Mníchove, a po tom, čo som si ho dvanásť hodín obzeral, chcem podotknúť len pár drobností. V obrazovej galérii som si pripadal ako cudzi-

nec. Moje oči si najprv musia opäť privyknuť na obrazy. Videl som znamenité veci. Veľkú radosť mi spravili skice od Rubensa z Luxemburskej galérie.

Stojí tu aj vznešená práčička, model Trajánovho stĺpu – spodok z lazuritu, figúry pozlátené. Je to veru krásne vypracovaný kúsok, radosť hľadiť.

V antickej sále som si naozaj všimol, že na tieto predmety nemám vycvičené oči, preto som sa nechcel zdržiavať a márneň čas. Mnohé ma vôbec ne-oslovovali, i keď by som nevedel povedať prečo. Moju pozornosť upútal jeden Drusus, páčili sa mi dvaja Antoniovia a takisto ešte pár vecí. Ani celkový dojem z týchto vecičiek nie je príliš šťastný, aj keby sa nimi človek rovno chcel vyzdobiť, a sála alebo skôr jej klenba by vyzerala dobre, keby však bola čistejšia a lepšie udržiavaná. V prírodopisnom kabine te som našiel pekné kúsky z Tirolska, ktoré už poznám z miniatúrnych vzoriek a aj ich vlastním.

Stretla ma žena s figami, ktoré ako prvé výborne chutili. No na to, že som už na štyridsiatej ôsmej rovnobežke, ovocie predsa len celkovo nie je príliš dobré. Stále počúvam ponosy na chlad a vlhkosť. Dnes ráno ma v Mníchove privítala hmla, ktorá by sa dala považovať za dážď. Celý deň z tirolských hôr fučal veľmi studený vietor. Keď som z veže hľadel tým smerom, hory som našiel za mrakmi a celé nebo zatiahnuté. Teraz zapadajúce slnko ešte osvetľuje starú vežu, ktorá mi stojí pred oknom. Prepáčte, že tak rád venujem pozornosť vetru a počasiu: cestujúci po súši závisí od oboch takmer do takej miery ako lodník, a beda, ak by moja jeseň v cudzích krajoch mala byť rovnako neuspokojivá ako leto doma.

Teraz rovno do Innsbrucku. Čoho všetkého sa človek nevzdá, aby realizoval myšlienku, ktorá už v duši takmer zoslarla!

Mittenwald 7. september, večer

Vyzerá to tak, že môj anjel ochranca hovorí amen môjmu krédu, a ja mu ďakujem, že ma sem priviedol v taký pekný deň. Posledný posti-

lión mi s veselým pokrikom oznámil, že je to prvý pekný deň za celé leto. V kútiku duše dúfam, že to tak bude pokračovať, ale priatelia mi musia prepáčiť, ak sa zase rozhovorím o vzduchu a oblakoch.

Keď som o piatej odchádzal z Mníchova, nebo sa vyjasnilo. Na tirolských vrchoch viazli oblaky v obrovských masách. Ani pásovitá oblačnosť nižších vrstiev sa nehýbala. Cesta viedla na výšinu, z ktorej vidno dolu tiecť Isar cez naplavenú horu štrku. Tu pochopíme prácu prúdov prastarého mora. V niektorých žulových okruhliakoch riečneho štrku som našiel bratov a príbuzných kúskov z mojej zbierky, za ktoré vďačím tomu, že si všetko pchám do vačkov ako škrečok.

Hmla nad riekou a lúkami sa chvíľu bránila, napokon sa aj ona rozplynula. Medzi spomínanými horami štrku, ku ktorým si treba predstaviť, ako sa niekoľko hodín tiahnu doširoka-dodaleka, sa nachádza najkrajšia, najúrodnejšia pôda – ako v údolí dažďovej rieky. Teraz si musíte znova predstaviť Isar a uzrieť priečny rez štrkovým vrškom i dobrých stopäťdesiat stôp vysoký zráz. Dostal som sa do Wolfrathshausenu a dosiahol štyridsiatu ôsmu rovnobežku. Slnko prudko páliło, no nik nedôveroval peknému počasiu, všetci sa sťažovali na nepriazeň plynúceho roka, nariekali, že veľký Boh nechce zasiahnuť.

Práve sa mi otvoril nový svet. Blížil som sa k horám, ktoré sa vinuli ďalej a ďalej.

Benediktbeuern má skvostnú polohu a prekvapí na prvý pohľad. Na úrodnej ploche dlhá a široká biela budova a za ňou širší vyšší skalný chrbát.

Teraz sa ide nahor ku Kochelskému jazeru; ešte vyššie do hôr k Walchenskému jazeru. Tu som pozdravil prvé zasnežené vrcholce, a po mojom začudovaní, že som už tak blízko snežných hôr, som sa dozvedel, že včera v týchto končinách hrmelo, blýskalo sa a na horách snežilo. Z týchto zábleskov som chcel čerpať nádej na lepšie počasie a z prvého snehu vytušiť zmeny v ovzduší. Skalné útesy, čo ma obklopovali, to je všetko vápenec, ten najstarší, ktorý ešte neobsahuje žiadne skameneliny. Vápen-

cové pohoria sa tu tiahnu v mohutných súvislých radoch od Dalmácie až po Sankt Gotthard a ešte ďalej. Opierajú sa o prahory bohaté na kremeň a hlinu. Hacquet precestoval veľkú časť tohto horského reťazca.

K Walchenskému jazeru som dorazil o pol piatej. Zhruba hodinu od tohto miesta ma čakalo dobrodružstvo. Predo mnou išli harfár so svojou dcérou, jedenásťročným dievčatkom, a poprosili ma, aby som dieťa vzal. On niesol nástroj ďalej, ja som jej dovolil ku mne prisadnúť a ona si opatrne položila k nohám veľkú novú škatuľu. Zdvorilé, vychované stvorenie, už dosť svetaskúsené. Do Maria-Einsiedelu putovala so svojou mamou pešo a obe sa práve chceli pustiť na väčšiu cestu do St. Jago von Compostell, keď matku vzala so sebou smrť a svoj sľub nemohla splniť. V uctievaní Matky Božej nikdy nemožno spraviť priveľa, povedala. Po veľkom požiari videla na vlastné oči celý dom vyhorený až po najspodnejšie múry a nad dverami za sklom obraz Matky Božej. Sklo a obraz ostali nepoškodené, čo je predsa očividný zázrak. Všetky cesty podnikla pešo, naposledy hrala v Mníchove pred kniežaťom a dohromady si ju vypočulo dvadsaťjeden osôb panovníckeho rodu. Celkom dobre ma zabávala. Pekné veľké hnedé oči, svojhlavé čelo, ktoré občas trochu krčila dohora. Keď hovorila, bola príjemná a prirodzená, najmä keď sa detsky nahlas smiala. Naproti tomu keď mlčala, vyzerala, že chce niečo naznačiť, a hornou perou robila nepríjemnú grimasu. Veľa som sa s ňou rozprával, bola všade doma a pozorne si všimala veci naokolo. Tak sa ma raz spýtala, čo je to za strom. Ukázala na pekný veľký javor, prvý, ktorý som počas celej cesty zočil. Ten si hneď všimla a tešila sa, že vie rozlíšiť aj tento strom, pretože sa zjavovali ďalšie a ďalšie. Povedala, že ide na omšu do Bolzana, kam zrejme tiež smerujem. Ak ma tam stretne, budem jej musieť dať dáku jarmočnú sladkosť, ktorú som jej potom aj sľúbil. Tam si chcela nasadiť aj svoj nový čepiec, ktorý si nechala vyhotoviť v Mníchove zo svojho zárobku. Chcela mi ho vopred ukázať. Otvorila škatuľu, a musel som sa spolu s ňou tešiť nádherne vyšívanej a bohato stuhami ozdobenej okrase hlavy.

Aj iný radostný výhľad sme si užívali spoločne. Ubezpečovala ma totiž, že bude dobré počasie. Nosila so sebou svoj barometer, a to harfu. Keď diskant súladil, zaručene malo nastať dobré počasie, a dnes veru súla-

dil. Chopil som sa znamenia osudu a veselo sme sa rozlúčili v nádeji, že sa čoskoro znovu stretieme.

Na Brenneri 8. september, večer

Len čo som sem prišiel, hneď som bol nútený konečne si nájsť v tichom kútiku vysnívané miesto na oddych. Bol to deň, aký si možno roky užívať v spomienkach. O šiestej som opustil Mittenwald, pretože ostrý vietor celkom očistil jasné nebo. Panoval chlad, aký je prípustný len vo februári. Teraz sa však ponúkali neustále sa meniace skvostné obrazy: tmavé, ligotom vychádzajúceho slnka preniknuté, borovicami zarastené popredie, sivé vápencové skaly medzitým, a za nimi, na hlbokkej nebeskej modrote najvyššie zasnežené vrcholy.

Pri Scharnitz sa dostanete do Tirolska. Hranicu uzatvára val, ktorý zamyká údolie a napája sa na vrchy. Vyzerá to nádherne: na jednej strane je skala upevnená, na druhej stúpa kolmo do výšky. Zo Seefeldu je cesta čoraz zaujímavejšia, a ak od Benediktbeuernu doteraz stúpala z kopca na kopec a všetky vody hľadali územie rieky Isar, teraz ponad horské chrbty vidno do údolia rieky Inn a pred nami leží Inzingen. Slnko vystúpilo vysoko a horúco žiarilo, musel som sa prezliecť do ľahšieho odevu, ako to často robievam pri premenlivom charaktere počasia počas dňa.

Pri Zirli sa spúšťate dolu do Innského údolia. Má neopísateľne krásnu polohu a vysokohorský snežný nádych ho robí priam veľkolepým. Postilión sa ponáhľal viac, než som si želal: nebol na omši, a o to zbožnejšie sa jej chcel zúčastniť v Innsbrucku, pretože bol práve sviatok Panny Márie. Teraz sme stále hrmotali nadol k Innu, popri Martinskej stene (Martinswand) – obrovitánskej, strmo klesajúcej vápencovej stene. Odvážil som sa bez istiaceho lana prejsť ta a späť k miestu, kam vraj vyliezol cisár Maximilián, aj keď som sa pri tom zahrával s ohňom.

Innsbruck má úžasnú polohu v širokom, bohatom údolí medzi vysokými skalami a pohoriami. Najprv som chcel zostať v meste, ale nedalo mi to pokoj. Chvilu som sa hneval na syna hostinského, stelesneného diplomata. Tak za mnou jeden za druhým prichádzali moji ľudia.

Všetko je vypucované na oslavu sviatku Narodenia Panny Márie. Zdraví a majetní v zástupoch putovali do Wiltenu, na pamätné miesto vzdialené štvrt hodiny od mesta smerom k horám. O druhej, keď sa môj šinúci sa voz zaradil do živej, pestrej tlačnice, bolo všetko v radosnom vleku a chode.

Z Innsbrucku smerom nahor prostredie neustále krásne, tu je každý opis márný. Cestami vysekanými v skalách sa stúpa hore roklinou, ktorá posielala vody do Innu, roklinou, ktorá ponúka očiam nespočetnú rozmanitosť. Keď cesta prechádza v blízkosti najprikrejšej skaly, dokonca je do nej vytesaná, človek vidí protihlahlú stranu mierne klesať, takže na nej môže ešte študovať najkrajšie stránky života roľníctva. Medzi poľami a krovinami na svahovitej vysokej a širokej ploche ležia dedinky, domy, domčeky, chaty – všetko ponatierané nabiele. O kúsok bližšie sa celkový charakter mení; úžitková pôda sa stáva pastvinami, až kým sa nestratí v prudkom svahu.

Isté nové poznatky som nadobudol aj pre svoj opis počasia, no nie celkom nové ani neočakávané. Veľa som sníval aj o modeli, o ktorom tak dlho rozprávam a ktorý by názorne predstavil to, čo mi chodí po rozume a čo nemôžem každému názorne predviesť v prírode.

Teraz sa postupne stmieva, detaily sa strácajú, masy sú čoraz väčšie a úžasnejšie, napokon, keď sa už všetko predo mnou pohybuje len ako hlboký tajomný obraz, zrazu znova zbadám vysoké zasnežené končiare osvetlené mesiacom, a v tej chvíli očakávam, že túto skalnú roklinu, v ktorej väzím na hranici juhu a severu, osvetlí ráno.

Doplním sem ešte niekoľko poznámok o počasi, ktoré je možno práve preto také priaznivé, lebo mu venujem toľko pozornosti. Na rovine si človek uvedomí dobré a zlé počasie, až keď sa už vykryštalizovalo; v horách je človek pri tom, keď vzniká. S tým som sa stretol už veľmi často, keď som sa na cestách, prechádzkach, na poľovačkách dňom a nocou zdržiaval v horských lesoch, medzi útesmi, a tu sa vo mne zrodil vrtoch, ktorý nechcem ani za nič iné vydávať, ktorého sa však neviem zbaviť, ako sa obvykle ani v najmenšom nevieme zbaviť vrtochov. Vša-

de vnímam vznikanie počasia a cítim, že mám pravdu, a tak ju chcem pravdaže aj vysloviť, pretože beztak mám veľmi často pokušenie skúšať trpezlivosť mojich priateľov.

Či pozorujeme hory zblízka, či zďaleka, a vidíme vrcholce čochvíľa sa lesknúť v slnečnom svite, čochvíľa ponorené do hmly, obklopené búrlivými oblakmi, ošlahávané prúdmi dažďa, pokryté snehom, pripisujeme to všetko ovzdušiu, pretože očami jeho pohyby a zmeny vôbec nevidíme a nezachytávame. Pritom hory pred našimi vonkajšími zmyslami nehybne stoja vo svojej obvyklej podobe. Považujeme ich za mŕtve, pretože sú stuhnuté, veríme, že sú nečinnné, pretože pretrvávajú v pokoji. Ja sa však už dlhší čas nemôžem vyhnúť pripisovaniu premien, ktoré sa ukazujú v ovzduší, vo veľkej miere vnútornému, tichému, tajnému pôsobeniu hôr. Domnievam sa totiž, že hmota zeme ako taká, a následne najmä jej veľkolepý skalný masív, nepôsobia stálou, vždy rovnakou silou príťažlivosti, ale že sila príťažlivosti sa prejavuje akýmsi pulzovaním, takže z vnútorných zákonitých, možno aj z vonkajších náhodných príčin raz vzrastá, inokedy klesá. Ak by boli všetky iné pokusy znázorniť túto osciláciu príliš ohraničené a hrubé, ovzdušie je jemné a dostatočne rozsiahle, aby nás o tomto tichom pôsobení upovedomovalo. Keď sila príťažlivosti čo i len nepatrne klesá, ihneď nám tento efekt preukazuje zníženie tiaže a zmrštenie vzduchu. Ovzdušie už nedokáže uniesť vlhkosť, ktorú malo v sebe chemicky a mechanicky rozpýlenú, oblaky klesajú, spúšťa sa lejak a na krajinu sa valia prívaly dažďa. Ak však hora zvyšuje svoju tiaž, vzduch znova rozpína a vynárajú sa tu dva dôležité fenomény. Raz hory zhromažďujú obrovské masy oblakov okolo seba, pevne a hutne ich držia nad sebou ako ďalší vrcholec, kým sa tieto masy vnútorným bojom elektrických síl nerozhodnú spadnúť ako búrka, hmla a dážď, okrem toho na zvyšky oblakov pôsobí rozpínavý vzduch, ktorý je teraz znova schopný nasať, nechať v sebe rozplynúť a spracovať viac vody. Celkom zreteľne som videl pohltenie jedného takého oblaku: visel okolo najstrmšieho vrcholu, osvetľovala ho večerná červeň. Pomaly, pomaličky sa oddeľovali jeho konce, niektoré chumáče to odtiahlo a zdvihlo do výšky; tie zmizli, a tak postupne zmizla celá oblačná hmota. Pred mojimi očami ju akási neviditeľná ruka celkom reálne odobrala ako pradiwo z praslice.

Keď sa priatelia týmto podrobným pozorovaním počasia a zvláštnym teóriám o ňom smiali, tak im možno poskytnem príležitosť k smiechu niektorými ďalšími úvahami, pretože musím priznať, že moja cesta bola vlastne útekou pred všetkou tou nevládnosťou, ktorú som trpel na päťdesiatej prvej rovnobežke, a dúfal som, že na štyridsiatej ôsmej rovnobežke sa dočkám skutočnej odmeny. Cítil som sa sklamaný, hoci práve ja som mal vopred vedieť, že klimatické a poveternostné podmienky nevytvára samotná zemepisná šírka, ale pohoria – najmä tie, ktoré od východu na západ pretínajú krajiny. V tých sa vždy udejú veľké zmeny, a najviac tým trpia krajiny, čo ležia smerom na sever. Vyzerá to tak, že aj počas tohto leta poveternostné podmienky pre celý sever ovplyvnil veľký alpský reťazec, o ktorom toto píšem. V priebehu posledných mesiacov tu stále pršalo a juhozápad a juhovýchod odvodili dážď výlučne smerom na sever. V Taliansku mali mať pekné počasia, dokonca príliš suché.

Teraz pár slov o najrozmanitejšej rastlinnej ríši, podmienenej klimatickými podmienkami, nadmorskou výškou a vlhkosťou. Ani tu som nenašiel žiadne zvláštne zmeny, ani prínos. Už od Innsbrucku bola nížina hojne obešaná jablkami a hruškami, naproti tomu broskyne a hrozno sem vozili z Tridentskej provincie alebo ešte oveľa častejšie zo stredného Tirolska. Okolo Innsbrucku siali veľa kukurice a pohánky, ktorú nazývali *blende*. Nahor Brennerom som videl prvé smrekovce, pri Schönbergu prvú limbu. Hoci harfárka by sa možno aj tu na niečo vyptovala. Čo sa týka rastlín, cítil som sa ešte stále žiakom. Po Mníchov som si skutočne myslel, že uvidím len tie obvyklé. Prirodzene, že moja náhlivá cesta dňom-nocou neposkytovala vhodné podmienky takýmto pozorovaniam. Mal som síce pri sebe svojho Linného a jeho terminológiu dobre vpečatenú, skadiaľ som však mal vziať čas a pokoj na analyzovanie, ktoré i tak, ak sa dobre pamätám, nikdy nebolo mojou silnou stránkou? Preto som ostril zrak len tak všeobecne, a keď som pri Walchenskom jazere uvidel prvý horec, napadlo mi, že aj dosiaľ som nachádzal nové rastliny najprv pri vode.

Čo ešte zbystrilo moju pozornosť, bol vplyv, ktorý, zdá sa, má na rastliny nadmorská výška. Nenašiel som tam len nové rastliny, ale aj zmene-

ný rast tých starých; zatiaľ čo v nižších polohách mali vetvičky a stonky silnejšie a mohutnejšie, očka stáli bližšie k sebe a listy boli široké, tak vyššie v horách boli konáre a stonky jemnejšie, očka sa od seba vzdialili tak, že od rázsochy k rázsoche sa nachádzal väčší medzipriestor a listy sa vyvinuli do kopijovitejšieho tvaru. Všimol som si to na vrbe i na horci a presvedčil som sa, či azda nejde o rôzne druhy. Aj pri Walchenskom jazere som spozoroval dlhšie a štíhlejšie trstiny než na dolniakoch.

Vápencové Alpy, ktorými som doteraz prechádzal, majú sivú farbu a pekné, zvláštne, nepravidelné tvary, akoby sa skala hneď od základu a sedla delila. Ale pretože sa vyskytujú aj zložené základy a skala celkovo nerovnomerne vetráva, tak steny a vrcholce vyzierajú zvláštne. Tento druh hôr stúpa Brennerom ďaleko nahor. V oblasti horných jazier som našiel ich zmeny. O tmavozelený a tmavosivý svor hrubo prerastený kremeňom sa opieral belší, kompaktnjší vápenec, ktorý sa na trhlínach ligotal a zoradil sa vo veľkých, hoci súčasne nekonečne rozpukaných kopách. Nad ním som našiel znova svor, ktorý sa mi však zdal jemnejší ako predošlý. Ďalej smerom nahor sa ukázal zvláštny druh ruly alebo pravdepodobnejšie druh žuly, ktorá sa vytvorila na rule, ako vidno v okolí mesta Loket. Tu hore oproti domu je skala zo svoru. Voda, ktorá priteká z hôr, prináša so sebou tento kameň a sivý vápenec.

Nedáľecko musí byť žulová palica, o ktorú sa všetko opiera. Mapa ukazuje, že sa človek nachádza na boku vlastného veľkého Brenneru, z ktorého sa voda rozlieva na všetky strany.

Zachytil som aj mnoho o zovňajšku ľudu. Národ je smelý a taký sám pre seba. Postavy majú dosť podobné, hnedé, dokorán otvorené oči a u žien veľmi výrazne načrtnuté čierne obočie; naproti tomu u mužov svetlé a široké obočie. Muži dávajú sivým bralám radostný výzor zelenými klobúkmi. Nosia ich zámerne so stuhami alebo širokými šerpami z taftu so strapcami, ktoré sú prišité ihlou celkom drobnými stehmi. Každý má na klobúku aj kvet alebo pierko. Ženy sa však znetvorujú bielymi chlpatými bavlnenými, veľmi širokými čiapkami, podobnými na neforemné mužské nočné čiapky. To im dodáva celkom cudzí vý-

zor, pretože v zahraničí nosia zelené mužské klobúky, ktoré im veľmi pekne pristanú.

Mal som príležitosť vidieť, ako si prostí ľudia cenia pávie perá a ako majú v úcte vôbec každé pestré pierko. Kto chce tieto hory precestovať, musí také pierka nosiť so sebou. Pierko darované na správnom mieste poslúži namiesto najvítanejšieho všimného.

Zatiaľ čo teraz triedim tieto listy, zbieram ich, zošívam a zostavujem takým spôsobom, aby mohli mojim priateľom čoskoro poskytnúť hrubý prehľad o mojich doterajších osudoch a aby som mal súčasne z krku rozprávanie o tom, čo som doteraz zažil a na čo som myslel, naproti tomu s hrôzou hľadím na niektoré zložky, o ktorých musím vysloviť krátke a jasné priznanie: hoci sú to moji sprievodcovia, moje nasledujúce dni mi veľmi neovplyvnia!

Do Karlových Varov som si vzal všetky svoje písачky, aby som ich konečne zostavil do zbierky, ktorá tak znepokojuje Göschena². Tie nepublikované už dlhšie prechovávam v krasopisoch spod šikovnej ruky sekretára Vogela. Tento odvážny muž ma sprevádzal aj tentoraz, aby mi pomáhal svojou zručnosťou. Tak som dokázal za veľaváženej spolupráce Herdera³ poslať prvé štyri zväzky vydavateľovi, a to isté som sa chystal urobiť aj so štyrmi zvyšnými. Tých – sčasti pozostávajúcich z len načrtnutých prác, ba z fragmentov, pretože je mojím zlozvykom mnohé načať a pri poklese záujmu nechať tak – rokmi, zaneprázdnenosťou a rozptýlenosťou poriadne pribudlo.

Pretože všetky tieto veci vozievam so sebou, rád vypočujem žiadosti duchapľnej karlovarskej spoločnosti a čítavam im všetko, čo dosiaľ ostáva neznáme, a vždy si vypočujem trpké sťažnosti, že som nedokončil také veci, ktorými by sa radi nechali dlhšie zabávať.

---

² Georg Joachim Göschel (1752 – 1828) bol nemecký vydavateľ. K jeho autorom patrili okrem iných Friedrich Schiller, Johann Wolfgang von Goethe, Christoph Martin Wieland a Friedrich Gottlieb Klopstock. – Pozn. prekl.

³ Johann Gottfried von Herder (1744 – 1803) bol nemecký filozof, generálny superintendent vo Weimare. – Pozn. prekl.

Oslava mojich narodenín spočívala najmä v tom, že som dostal viacero básničiek na tému mojich začatých, ale zanedbaných prác, v ktorých sa každý svojím spôsobom sťažoval na moje počínanie. Medzi nimi sa vyznačovala báseň v mene *Vtákov*⁴, v ktorej týmito bodrými bytosťami vernému priateľovi poslané posolstvo naliehavo prosí, aby im prislúbenú ríšu teraz predsa len ráčil aj založiť a vytvoriť. Nemenej uznanlivo a pôvabne zneli vyjadrenia o iných mojich dielach, takže mi znova raz ožili, a ja som priateľom s radosťou porozprával o predsavzatiach a celkových plánoch, ktoré mám. Podnietil som tým ich naliehavé požiadavky a želania a pomohol Herderovi zvíťaziť, keď sa ma snažil presvedčiť, aby som si spomínané písomnosti znova vzal so sebou a venoval ešte trocha náležitej pozornosti predovšetkým *Ifigénii*. Tento kus sa v súčasnom stave ponáša skôr na náčrt než na konečné znenie. Je napísaný v lyrizovanej próze, ktorá sa niekedy stráca v jambickom rýme, a asi sa podobá aj iným druhom verša. Tým prirodzene vyvoláva veľmi sľubný dojem, najmä ak ju človek nečíta celkom presne a pomocou istých umeleckých grifov vie skryť nedostatky. Herder mi jej dokončenie naliehavo kládol na srdce, a pretože som mu, rovnako ako ostatným, zatajil svoje rozsiahlejšie cestovné plány, myslel si, že im vravím len o nejakej vandrovke po horách, a pretože sa vždy uštipačne vyjadruje proti mineralógii a geológii, povedal, že mám namiesto klopania na nemú skalú zamerať svoje nástroje na túto prácu. Poddal som sa početným dobre mieneným nátlakom: dosiaľ som však nemal možnosť obrátiť svoju pozornosť tým smerom. Teraz som *Ifigéniu* vybral zo zložky a zobral si ju so sebou do peknej, teplej krajiny ako spoločníčku. Deň je taký dlhý, premýšľanie nerušené, a nádherné obrázky prírody nijako nepotláčajú zmysel pre poéziu, skôr ho, doplnené pohybom a sviežim vzduchom, o to rýchlejšie privolávajú.

---

⁴ *Vtáci* (Die Vögel, gr.: Ὀρνιθες Ornithes) je komédia od Aristofana, uvedená na javisku v roku 414 p. n. l. Modernú adaptáciu hry napísal aj Johann Wolfgang von Goethe. V danom úryvku priatelia nabádajú Goetheho, aby hru dokončil. V celej knihe sa autor na spomínanú hru opakovane odvoláva. – Pozn. prekl.